

УДК 811.161.3'367

СІНТАКСІЧНЫЯ ДАМІНАНТЫ АКТУАЛІЗАЦЫЙНАЙ ПРОЗЫ (НА МАТЭРЫЯЛЕ БЕЛАРУСКАЙ МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ КАНЦА XX – ПАЧАТКУ XXI СТАГОДДЗЯ)

В. М. Шаршнёва

кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры славянскай філалогіі

Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова

ORCID 0009-0006-8092-356X

У артыкуле даецца характарыстыка парцэляцыі і стылістычных фігур, заснаваных на выкарыстанні сінтаксічнага паралелізму і рознага тыпу паўтараў, як сінтаксічных дамінантаў індывідуальнага аўтарскага стылю. Сцвярджаецца, што сінтаксічныя дамінанты з'яўляюцца надзвычай выразнымі складнікамі актуалізацыйнай ("рубленай", парадыгматычнай) прозы, характэрнай для сучасных пісьменнікаў. Робяцца высновы адносна таго, што дамінантныя парцэляцыя, анафара, эпіфара, кампазіцыйны стыль, сімплака пераўтвараюць сінтаксіс з нейтральнага сродку перадачы інфармацыі ў актыўны інструмент эмацыянальнага і энсаванага маніпулявання чытацкай увагай.

Ключавыя словы: дамінанта, сінтаксічны, індывідуальны аўтарскі стыль (ідэястыль), мастацкі, актуалізацыйная ("рубленая", парадыгматычная) проза, парцэляцыя, анафара, эпіфара, кампазіцыйны стыль, сімплака.

Уводзіны

Ідэя функцыянавання дамінанта прайшла ў лінгвістыцы тры этапы. Першапачаткова паняцце дамінанта звязвалася з ключавым паняццем на пэўным адрэзку маўлення, потым стала асновай для тэорыі тэма-рэматычнага членення тэксту, яшчэ пазней пачало ўспрымацца як асноўнае ў тэорыі фарміравання індывідуальна-аўтарскага стылю. Дамінанты ідэястылю вызначаюцца як пэўныя спецыфічныя рысы, якія становяцца характэрнымі для канкрэтнага аўтара, фарміруюць манеру яго маўлення, вылучаючыся на фоне нейтральнага, агульнапрынятага стылю. На думку Р. Якабсона, дамінанта – гэта кампанент мастацкага твора, які факсіруе, абумоўлівае і трансфармуе асобныя кампаненты, а таксама "спецыфікуе мастацкі твор" [1, с. 326]. Дамінанта вызначаецца не толькі паўтаральнасцю ў тэксце, высокай частатой ужывання, перавагай у шэрагу іншых ідэястылявых асаблівасцей, але і рэалізацыяй пэўных імпліцытных эенсаў.

Імкненне навукоўцаў-лінгвістаў выявіць дамінанты маўленчай структуры асобнага мастацкага твора (або шэрагу твораў асобнага аўтара), якія фарміруюць унікальнасць яго стылявой арганізацыі, тлумачыцца тым, што ўжыванне моўных сродкаў у тэксце падпарадкавана творчаму, індывідуальна-аўтарскаму стылю, які выяўляецца не толькі ў тым, што з моўных сродкаў выкарыстоўваецца, але і як, дзе, калі, з якой мэтай, які гэта робіць эффект. Як сцвярджае Г. А. Чуруксаева, "функцыяналізм сучаснай лінгвістыкі дыктуе неабходнасць разгляду кожнай моўнай / маўленчай з'явы ў камунікатыўна-дзеясным, у тым ліку ў прагматычным, аспекце. Пры гэтым прыярытэт аддаецца тым фактам мовы, у якіх ступень уздзеяння на аўдыторыю / адрасата вышэйшая за іншыя, паколькі істотнай характарыстыкай сучаснага працэсу зносін становіцца яго эфектыўнасць" [2, с. 139].

Я. А. Жыркова сцвярджае, што дамінанта праяўляецца ў рэгулярнасці, стабільнасці, паўтаральнасці, тым самым аказваючы ўплыў на фарміраванне пэўных семантычных палёў і эстэтычных катэгорый [3]. Да асноўных уласцівасцей дамінанты даследчыца адносіць вектарнасць (аднакіраванасць); актыўнасць, якая забяспечвае перапрацоўку, трансфармацыю элементаў тэксту ў адпаведнасці з напрамкамі дамінантнай дзейнасці; устойлівасць (або "кансерватыўнасць", нязменнасць). Значнасць дамінанты моўнага ўзроўню Я. А. Жыркова звязвае з тым, што "яна фарміруе эстэтычную ўнікальнасць моўнай стыхі мастацкага тэксту" [3, с. 20].

Сярод моўных дамінантаў найбольш выразнай у адносінах самавыражэння пісьменніка, яго ўнікальнага ўспрымання, энсавання і адлюстравання свету з'яўляецца сінтаксічная арганізацыя яго мастацкага маўлення. Аналіз індывідуальна-аўтарскіх сінтаксічных дамінантаў дазваляе выявіць асноўныя заканамернасці структуры аўтарскага маўлення, вызначыць тыпы характэрных для яго творчасці

сказаў, паказаць асаблівасці выкарыстання сінтаксічных фігур і сродкаў сувязі. Гэты аналіз дазваляе не толькі апісаць ідыястыль, але і зразумець, як аўтар будзе свой свет праз адметнае спалучэнне разнастайных граматычных канструкцый.

Варта заўважыць, што сінтаксічныя дамінанты з’яўляюцца надзвычай выразнымі, неад’емнымі складнікамі актуалізацыйнай (так званай “рубленай”, парадыгматычнай) прозы, сутнасць якой заключаецца ў акцэнтацыі ўвагі на эстэтычнай функцыі мовы, і даюць ключ да ўспрыняцця і асэнсавання цэлай сістэмы сінтаксічных сродкаў і стылістычных фігур. Актуалізацыйная проза вылучаецца мнагазначнасцю, выразнасцю і эмацыянальнай насычанасцю тэксту, якія ствараюцца з дапамогай разнастайных стылістычных прыёмаў і сінтаксічных інавацый. Супрацьпастаўляючы актуалізацыйную прозу сінтагматычнай (класічнай, іерархічнай) і тлумачачы распаўсюджанасць першай уплывам вуснага маўлення, Н. Д. Аруцёнава называе рублены сінтаксіс дамінантай мастацкай прозы, надзвычай выразным эmfатычным сродкам, паколькі ён ўплывае на тое, што “іерархічна арганізаваны ланцужок распадаецца на сегменты, якія валодаюць завершанай інтанацыяй, што ператварае кожны з іх у самастойнае і нібы раўнапраўнае выказванне. Сінтагматычная падпарадкаванасць вылучанага элемента нейтралізуецца яго інтанацыйнай незалежнасцю. Адбываецца дэзынтэграцыя сказа” [4, с. 190].

Мэта даследавання заключаецца ў апісанні сінтаксічных дамінант актуалізацыйнай (“рубленай”, парадыгматычнай) прозы на матэрыяле беларускіх мастацкіх твораў канца XX – пачатку XXI стагоддзя.

Асноўным *метадам* даследавання з’яўляецца *апісальна-аналітычны*, заснаваны на індуктыўна-дэдуктыўным падыходзе, пры якім аналіз фактаў выкарыстання сінтаксічных дамінант у мастацка-празаічным тэксце характарызуе індывідуальны аўтарскі стыль. У працы таксама выкарыстоўваюцца: *смантыка-стылістычны метад*, які прадугледжвае вызначэнне стылістычнай маркіроўкі дамінант; *метад лінгвістычнага аналізу*, накіраваны на выяўленне сістэмы сінтаксічных прыёмаў і фігур; *камунікатыўна-прагматычны метад*, арыентаваны на раскрыццё аўтарскіх намераў шляхам аналізу імпліцытнага зместу дамінантных канструкцый.

Асноўная частка

Дакладнай і экспліцытнай іерархіі элементаў так званага класічнага сказа ў актуалізацыйнай прозе супрацьстаіць тэндэнцыя да стварэння эфекту камунікатыўнай раўназначнасці звёнаў сінтагматычнага ланцужка, які з гэтай мэтай раздрабляецца, а з яго частак утвараюцца асобныя выказванні, пацвярджэннем чаму можа стаць наступны прыклад:

Падумаў...

Як имат у маленстве было ўсяго залатого. Прасяная каша ў глыбокай талерцы і цёплы пясок на дарозе. Звараныя кіяхі кукурузы і бульба з залатымі скваркамі, масла, пенка на гарачым малацэ, яблыкі, слоік з першым летнім мёдам, сланечнік... Штакетнік, новы ганак і вароты, маленькі ўслончык... Цыбуля, якая сохла ў сенцах, а потым вісела пры печы... Мая сяброўка Лена была залатоголая, а яе твар і плечы, шыя і спіна – спрэс у залатых кропках... І дажджы сыпаліся залатыя... І часта трапляліся цельнукаватыя карасі, таксама залатыя. І сябра Валодзька быў залатавалосы, і аднакласнік Віцька на мянушку Руды. І пра сябе неаднойчы чуў, што я – залаты хлопчык.

Але лепей пра гэта не думаць (У. Сцяпан “Малькі”).

Відавочна, што з дапамогай рубленай прозы аўтар імкнецца стварыць у чытача непасрэднае адчуванне, актуалізаваць кампаненты маўленчай сітуацыі, выклікаць эфект прысутнасці, аказаць эмацыянальнае ўздзеянне. Суаднясенне асобных элементаў паведамлення з рэчаіснасцю падпарадкоўвае і дэфармуе сінтагматычную арганізацыю выказвання, разбурае яе ўнутраную іерархію. Дынамічны цэнтр выказвання пераходзіць ад дзеяслова на іменныя часціны мовы, што ўплывае на адметнасць інтанацыйнай арганізацыі мастацкага маўлення. Фактар сінтагматычнай іерархіі ў такім выпадку аказваецца падпарадкаваным і ў значнай ступені дэфармаваным. На фоне актуалізацыі імені надзвычай выразнай аказваецца смантыка-прагматычная сувязь дыстанцыйна аформленых абзацаў, у якіх увага сканцэнтравана на разумовым дзеянні (*Падумаў... Але лепей пра гэта не думаць.*).

Да сінтаксічных дамінант рубленай прозы, для якой не ўласцівыя складаныя пабудовы, адносяцца сінтаксічныя канструкцыі, якія ствараюць уражанне прымусовага разрыву тэксту. Валодаючы здольнасцю ўзяць на сябе ролю галоўнага сродку сувязі, кампаненты рубленай прозы вылучаюцца і акцэнтуюцца, пры

гэтым надаюць мастацкаму тэксту асобую выразнасць і актуалізуюць яго сэнс.

У якасці найбольш эфектыўных сродкаў уздзеяння на чытача і вылучэння сэнсавых дамінантаў часцей за ўсё ў навуковых даследаваннях называецца парцэляцыя (нярэдка ў сукупнасці з абзацаваннем). Навукоўцы звязваюць парцэляцыю з узмацненнем сінтаксічнай пазіцыі таго ці іншага члена сказа дзякуючы перагрузцы зместу залішняй формай [5], з транспазіцыяй значэння спосабу граматычнай сувязі паміж сінтагмамі і сказамі [6] і сцвярджаюць, што “гэты прыём дазваляе вылучыць рэму і сфакусіраваць увагу на найбольш важным з аўтарскага пункту гледжання элеменце інфармацыі, які раскрывае пэўны сэнс для разумення аўтарскай інтэнцыі і ўзмацняе ўздзеянне на падсвядомасць рэцыпіента” [6, с. 4210].

Эфект рубленай прозы, створаны пры дапамозе парцэляцыі і абзацавання, выступае дамінантай індывідуальнага аўтарскага стылю вельмі многіх сучасных беларускіх пісьменнікаў (А. Андрэеў, М. Адам, Л. Багданава, А. Брава, В. Доўнар, А. Ждан, Т. Краснова-Гусачэнка, У. Ліпскі, Г. Марчук, А. Федарэнка і інш.). Такі выбар тлумачыцца здольнасцю парцэляцыі ствараць камунікатыўна-прагматычную напружанасць вылучэннем інфармацыі, важнай не толькі для пэўнага фрагмента, але і для сюжэтнага разгортвання ўсяго мастацкага тэксту, пацвярджэннем чаго можа стаць наступны прыклад:

Цябе няма, ты – усюды.

Ты ў шлолаху новай лістоты і ў сумным шэпце старой...

...у срэбры халоднага зімовага дня...

...у пяшчотным сонечным святле – яно дакранаецца да скуры майй разам з ветрам...

Ты ў гарах, у сінім небе, у дзікіх травах сенажацяў і ў пустэльні...

...у хмарачосах сталіцы, у завадскіх доўгіх трубах, у кафедральных саборах...

...у кроках кожнага ваяра і ў кожным яго стрэле...

...твае вочы – гэта мора, у буру шэрае, цвёрда-халоднае, а ў спакоі цёплае, цудоўнае, блакітнае...

Ты нідзе і ва ўсім, і ніхто не зменіць гэтага... (Я. Пінчук “Табе”).

Пабудаваны на парцэляцыі працытаваны фрагмент характарызуецца семантычнай цэласнасцю, захаваннем сэнсавых і структурных сувязей. Кожны новы парцэлят называе новае адценне пачуцця,

выконваючы функцыю развітага выказвання, у якім заключаны новы камунікатыўны цэнтр. Мастацкая канкрэтызацыя інфармацыі адбываецца за кошт разгортвання інфармацыі базавай часткі ў парцэляце.

Уражанне актуалізацыйнага маўлення могуць надаваць таксама рытарычныя фігуры, заснаваныя на выкарыстанні сінтаксічнага паралелізму і рознага тыпу паўтораў (анафара, эпіфара, кампазіцыйны стык, градацыя, антытэза і інш.). Самі па сабе рытарычныя фігуры зусім не выступаюць паказчыкам рубленай прозы, паколькі не прывязаны да канструкцый нейкага пэўнага (малога ці вялікага) аб’ёму, аднак валодаюць здольнасцю аб’ядноўваць кароткія, разарваныя сказы ў адзінае цэлае, уплываць на рытмічную арганізацыю праявінага маўлення. Кожная з фігур адрозніваецца ступенню інтэнсіўнасці фарміравання індывідуальнага аўтарскага стылю і, адпаведна, магчымасцю выступаць у якасці яго сінтаксічнай дамінанты. Надзвычай актыўнае ў гэтых адносінах дамінантае выкарыстанне **анафары**:

Я не верыла, што ўсё гэта можа скончыцца.

Не верыла нават тады, калі ты апрануўся і, як высветлілася, у апошні раз абняў мяне, і мы зліліся ў ненавольным пацалунку. Апошнім.

Я не верыла. Нават тады. Калі ты знік за дзвярыма.

Я не хацела верыць.

Я не хачу верыць...

Я буду помніць цябе (А. Бутэвіч “Я буду помніць цябе”);

Ніхто, акрамя нас саміх, не ўпрыгожыць наша жыццё.

Ніхто, акрамя нас саміх, не пашкадуе і не падтрымае адзін аднаго.

Ніхто, акрамя нас саміх, не дапаможа нам (М. Прохар “За аблокамі душы”).

Анафара не толькі апраўдвае характэрную для рубленай прозы разарванасць сказаў, але і акцэнтуюць увагу на найбольш значных, экспрэсіўна вылучаных парцэляваных і абзацаваных элементах, падкрэсліваючы іх узаемазвязанасць і цэласнасць, узмацняючы іх рытмічную і ўдарную сілу, што надае тэксту энергію і адчуванне хуткага развіцця падзей ці дзеянняў. За кошт шматразовага частага паўтору адных і тых жа слоў дасягаецца эфект нагнятання эмацыянальнага напружання, што ўзмацняе драматызм адностраваных пачуццяў і актуалізуе важную ідэю. Выкарыстанне дамінант-

най анафары характэрна для індывідуальнага аўтарскага стылю А. Андрэева, Л. Багданавай, А. Бутэвіча, У. Ліпскага, Я. Пінчук, М. Прохар, Г. Чыж-Літаш (Г. Літаш).

Эпіфара ўплывае на ўзмацненне кампазіцыйнай выразнасці рубленай прозы, надаючы кожнаму кароткаму фрагменту праяўнага маўлення эффект канчатковасці і завершанасці. Кожны сказ ці фраза нібы абрываецца на адной і той жа ноне, што стварае эффект лаканічнасці выказанай думкі і безапеляцыйнасці тону:

Аўтары сцэнарыя Роберт Гэтчэл і Аляксандра Сэрэс.

У ролях...

Чаму я збіваюся, што са мной?.. Ну, яшчэ намаганне!.. –

... у фільме “Звароту няма”.

...Звароту няма...

...няма

...няма...–

простыя словы, быццам камяні, б’юць у вушы, звяняць, звяняць...

...Рэжысёр Джон Бедэн (М. Прохар “Назіральнік”).

Выкарыстанне паўтораных адзінак у канцы сказа ўплывае на іх асэнсаванне як адзіна магчымага выніку кожнага асобнага кароткага выказвання, што дазваляе аўтару падкрэсліць пэўны стан ці непазбежны факт, перадаць (як у працытаваным прыкладзе) адчуванне безвыходнасці, непазбежнасці і глыбокай роспачы. Аўтар паступова скарачае выказванне, пастаянна паўтараючы і ўрэшце пакідаючы на радку толькі адно слова, самае важнае, грунтоўнае, праспекцыйна і рэтраспекцыйна накіраванае, імпліцытна насычанае – *няма*.

Дамінантная эпіфара ў чыстым выглядзе – з’ява надзвычай рэдкая. Найбольш актыўнае яе выкарыстанне адзначаецца ў праяўных творах А. Бутэвіча і М. Прохар. Трэба заўважыць, што ў той час як парцэляванае і абзацаванае драбленне мастацкага выказвання характэрна для сучаснай прозы наогул і можа ў большай ці меншай ступені характарызаваць індывідуальны стыль кожнага пісьменніка, то ўключэнне заснаваных на паўторы сінтаксічных фігур часта звязана з іх комплекснасцю, кантамінацыяй [2]. Калі ўспрымаць у якасці асобнай дамінанты усе сінтаксічныя фігуры паўтору, то спіс аўтараў, для якіх яны характэрны, значна пашырыцца. Акрамя вышэйназваных аўтараў, сінтаксічныя дамінанты актуалізацыйнай прозы характэрны для М. Адама, Г. Аўласенкі, А. Ждана, Г. Марчука, У. Сцяпана, А. Федарэнкі, А. Хамянок і інш.

Так, паўтор у сукупнасці з абзацаваннем і ўзмоцненым пунктуацыйным афармленнем уплывае на стварэнне дамінантнага для рубленай прозы Г. Аўласенкі і М. Прохар **кампазіцыйнага стыку**:

Вдруг замечаю, как странно и причудливо изогнулись, задрожали и словно поплыли каменные своды пещеры. Какой-то странный...

...странный туман, сверкающий, слепящий глаза туман быстро обволакивал вход. И я...

...я, понимая, что через мгновение уже будет поздно это сделать, отчаянно бросаюсь...

...бросаюсь туда, вперед, в этот сверкающий туман...

Странный туман на удивление упруг и вязок, но он еще не настолько упруг и вязок, чтобы задержать меня. И я, пролетев...

...пролетев сквозь эту вязкую пустоту, кубарем лечу на такой знакомый, холодный и липкий пол пещеры... (Г. Авласенко «Пещера»);

...Заплющивь вочи і ўявіць...

Уявіць гэтую лёгкаю, цудоўную карціну: крокі ў калідоры, пастукванне туфляў, якія здымаюцца з нагі, – і зноў тонкае, што рвецца на вачах, імгненне чакання... (М. Прохар “За аблокамі душы”).

Кампазіцыйны стык займае ключавое месца ў фарміраванні рубленай прозы, паколькі ён непасрэдна ўдзельнічае ў стварэнні яе характэрнага рытму, дынамікі і структуры. Кожны кароткі абзац тут – гэта асобны эпізод, кадр, а стык паміж імі забяспечвае хуткую, амаль імгненную змену ўражанняў, дзеянняў або думак з адначасовай фіксацыяй важнасці кожнай з іх, што ўзмацняе адчуванне дынамічнасці і фрагментарнасці апавядання. Нягледзячы на ўяўную непаўнату і сцісласць сказаў і абзацаў, кампазіцыйны стык забяспечвае трывалую лагічную сувязь паміж імі. Паўтаральны элемент становіцца сувязным звяном, якое аб’ядноўвае разрозненыя адрэзкі ў адзінае паслядоўнае цэлае. Паўтор слова на стыку абзацаў непазбежна прыцягвае ўвагу чытача. Ва ўмовах рубленай прозы, дзе важкім з’яўляецца кожнае слова, такі прыём дазваляе аўтару вылучаць ключавыя моманты, дзеянні ці эмацыйныя станы, пазбягаючы пры гэтым аб’ёмных канструкцый.

Арыгінальным сродкам стварэння характэрнай структуры і рытму рубленай прозы з’яўляецца **сімплака**. Двайны паўтор робіць выказванне лаканічным і важкім, узмацняе ад-

чуванне перарывістасці апавядання:

Мой дом...

Не, ён не крэпасць (бо нешта ў ёй ваяўнічае). І не прыстанак...

І ні ў якім разе не сховішча!

Мой дом – гэта... дом (В. Доўнар “Мэта”);

І тады ён бязмэтна хадзіў па кватэры, нібы па старой, знаёмай, правераанай клетцы, насвістаў незразумелую мелодыю і разумеў, што

...можна бегаць, мітусіцца, але вынік адзін – сум, сум па табе, Даша...

можна нічога не рабіць, спяваць увесь дзень адну песню, але вынік адзін – сум па табе, Даша...

можна есці, піць, можна не есці, не піць, але вынік адзін – сум па табе, Даша... (М. Прохар “За абломкамі душы”).

Сістэматызуючы раздробленае маўленне, сімплака забяспечвае моцнае эмацыйнае ўздзеянне. Паўтаральныя элементы ўспрымаюцца як своеасаблівая рамка для цэнтральнай, адметнай, часткі фразы, акцэнтуючы ўвагу адначасова на стабільнасці і зменлівасці, іх адначасовым суіснаванні і ўзаемазалежнасці. Такое афармленне стварае адчуванне непазбежнасці, зацыкленасці аўтара або персанажа на хвалюючай ідэі. Для сімплакі характэрна структурная завершанасць пры фрагментарнасці, паколькі яна дапамагае аб’яднаць разрозненыя, кароткія сказы ў суцэльны фрагмент тэксту, забяспечваючы яго кампазіцыйную складанасць. Нягледзячы на сінтаксічную прастату, раздроблены тэкст пры такім афармленні набывае выразную структуру.

Заклучэнне

Актуалізацыйная проза з’яўляецца індывідуальна-аўтарскай формай апавядання, паколькі арыентуецца на парушэнне прывычных моўных норм, дэаўтаматызацыю ўспрыняцця і стварэнне эстэтычнага ефекту. Даследаванне сінтаксічных дамінантаў актуалізацыйнай (парадыгматычнай, рубленай) прозы на матэрыяле сучасных мастацкіх твораў дазваляе зрабіць наступныя высновы.

Рубленая сінтаксічная арганізацыя мастацкага праявічнага маўлення з’яўляецца найбольш выразным спосабам самавыражэння пісьменніка, яго ўнікальнага ўспрымання, асэнсавання і адлюстравання свету і ўплывае на яе асэнсаванне ў якасці моўнай дамінанта. Надзвычай выразнай сінтаксічнай дамінантай з’яўляецца парцэляцыя, часта ў сукупнасці з абзадаваннем. Дамінантная парцэляцыя

актуалізуе ўвагу чытача, ілюструе значнасць кожнай асобнай дэталі, характарыстыкі, дзеяння, узмацняе напружанне, стварае ўражанне хуткага развіцця падзей. Парцэляцыя цалкам мяняе структуру і ўспрыняцце мастацкага тэксту, выводзячы на першы план не лагічную паслядоўнасць, а эмацыйнальнае і рытмічнае дзеянне. Прыярытэт экспрэсіі над нормай пераўтварае сінтаксіс з нейтральнага сродку перадачы інфармацыі ў актыўны інструмент эмацыйнальнага і сэнсавага маніпулявання чытацкай увагай.

Аналіз індывідуальна-аўтарскіх сінтаксічных дамінантаў ілюструе асноўныя заканамернасці арганізацыі аўтарскага маўлення, тыпы характэрных для творчасці пэўнага пісьменніка сказаў, схільнасць да выкарыстання сінтаксічных фігур. Сама па сабе наяўнасць стылістычных фігур паўтору не з’яўляецца паказчыкам рубленага сінтаксісу. Аднак іх аб’яднанне магчыма і, больш за тое, можа прыводзіць да стварэння асаблівага мастацкага ефекту – спалучэння структурнай завершанасці з унутранай сінтаксічнай дынамікай і адрывістасцю.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. **Якобсон, Р.** Лингвистика и поэтика / Р. Якобсон // Структурализм: «за» и «против». – М. : Прогресс, 1975. – 473 с.
2. **Чуруксаева, А. А.** Рубленные конструкции: к вопросу о прагматическом потенциале и функциональных особенностях / А. А. Чуруксаева // Филология и человек. – 2009. – № 4. – С. 139–149.
3. **Жиркова, Е. А.** Актуализация семантики текстовых структур, имеющих доминантное значение для адекватной интерпретации художественного текста : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 Жиркова Евгения Алексеевна ; Кубанский гос.ун-т. – Краснодар, 2006. – 44 с.
4. **Арутюнова, Н. Д.** О синтаксических типах прозы / Н. Д. Арутюнова // Общее и романское языкознание. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1972. – С. 189–200.
5. **Воробьева, Е. Н.** Парцелляция как средство экспрессивного синтаксиса (на материале английского языка) / Е. Н. Воробьева // На пересечении языков и культур. Актуальные вопросы гуманитарного знания. – 2023. – № 1 (25). – С. 15–18.
6. **Кондрашук, О. О.** Парцелляция как средство экспрессивного синтаксиса в современном англоязычном североирландском ро-

мане / О. О. Кандрашкина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2025. – Т. 18. Выпуск 9. – С. 4208–4214.

Паступіў у рэдакцыю 07.12.2025 г.

Кантакты: omam1971@mail.ru (Шаршнёва Вольга Мікалаеўна)

Sharshniova V. M. SYNTACTIC DOMINANTS OF ACTUALIZING PROSE (BASED ON BELARUSIAN FICTION OF THE LATE 20th – EARLY 21st CENTURIES)

The article characterizes parcellation and stylistic figures based on the use of syntactic parallelism and various types of repetition as syntactic dominants of an author's individual

style. It is argued that syntactic dominants are extremely expressive components of actualizing ("chopped", paradigmatic) prose characteristic of contemporary writers. It is concluded that dominant parcellation, anaphora, epiphora, compositional junction, and symploce transform syntax from a neutral means of conveying information into an active tool for emotional and semantic manipulation of the reader's attention.

Keywords: dominant, syntactic, individual author's style (idiostyle), literary, actualizing ("chopped", paradigmatic) prose, parcellation, anaphora, epiphora, compositional junction, symploce.